

ROMAN

KEHRİBAR GEÇİDİ

100
BİN
ADET

Gün gelir hissetmediğin
acınn da hesabı senden sorulur.
Kalbimden sorumsuzum sanma.

NAZAN BEKİROĞLU

GİRİŞ

Bu hikâyede adı hiç geçmeyecek hatta bir daha görünmeyecek olan bir darphane işçisi, ki kendisi devletin resmî kölelerinden biriydi, gölgesi Etna dağı gibi Roma'nın üstüne devrilse de inşaatı bir türlü bitemeyen imparatorluk hamamının gürültüsü patırtısı arasında Forum'u boydan boya yürüyerek darphaneye geldi. Bizim takvimimizle milâttan sonra 299 yılıydı ve güzel bir bahar gününde kiraz ağaçları henüz çiçek açmıştı.

Erimiş metal kokusu genzini yakarken, bir kale kadar sağlam görünen darphanenin tek kapısından içeri kolayca süzüldü resmî köle, nöbetçiler kendisini tanıdığından değil, her darphane gibi bunda da girenin yerine çıkanın üstü başı arandığından böyle oldu bu. Ayağını kapıdan içeri attığı anda alışıldık velveleyle karşılaştı. Çekiç ve darp sesleri Colosseum tarafından bir anaför gibi yükselerek Roma'nın üzerinde asılı kalan uğultu ve kükremelere, hamam inşaatı cihetinden fışkıran bocurgat ve vinç gıcırtilarına karışıyor; diğer yandan altın madalyonlar, “onluklar”, “ışınılılar”, tunç sikkeler, bronz akçeler, küçük bakır paralar, kısacası bütün değerliler ve bütün değersizler bu yeknesak gürültünün ortasında basılıyordu.

Ham metaller gibi tedavülden kalkmış eski paralar, bir tarafına en zarif buketler diğer tarafına en kanlı sahneler hakkedilmiş vazolar, kadehler ve kalkanlarla dolu birkaç vagon darphane kölesinin önüne sürüklendi. Yirmi beş yıldır bu cehennemdeydi ve savaş ganimeti hazinelerin, kutsanmış tunç heykellerin eritildiğini bile görmüştü bu gözler. Roma darboğazdaydı nicedir, metal kaynakları azalmış,

mali kriz başlamıştı. Lâkin darphanedeki hummanın durduğunu o gözler hiç görmemişti.

Yan yana dizilmiş atölyelere şöyle bir göz attı darphane kölesi. Ne tuhaf! Dünyayı ekseninde çeviren nesne ufacıktı ve ona şekil şemail veren işliklerin de hepsi şuncacık bir revak altına sığırılmış, yekdiğerine eklenmişti. Haksız sayılmazdı mimarlar, çünkü bir darphanede zaman gibi mekânla da yarışılırdı, herkesin her an acelesi vardı.

Bu acelenin hengâmesinde bir yandan ateş körükleniyor, kazanlar kuruluyor; erimiş akkor metal, kalıplara dökülüyor, öbür yandan gece boyunca soğumuş pullar tekerlekli kasalarda darp atölyesine sürülüyordu her sikkenin bir arka bir de ön yüzü olması için. Orada metal disk bir köle tarafından alt kalıba yerleştiriliyor, diğeri kaydırmamaya çalışarak ıstampayı hizalıyor, bir diğeri çekici indiriyordu olanca gücüyle. Daha bir diğeri darp edilmiş pulu törpücüye uzatırken işlem seri bir şekilde yeniden başlıyordu. Dört kişi değil sekiz elli, sekiz gözlü tek vücut çalışıyordu ter akıtarak, sülfür soluyarak. Ağırlığından başka hiçbir değeri olmayan bakır bir pul oracıkta, kaşla göz arasında, onu onaylayan bir damgayla dünyanın en cazibeli nesnesine dönüşüyor; bir damga, pulu paraya çeviriyordu ve kâtipler aynı kalıptan çıkan sikke sayısını aralıksız olarak deftere işliyordu.

Onca sikkeyi son denetçinin tezgâhına taşıyan, hepsi ateşte pişmiş, kazanlarda erimiş, ciğerleri metal tozundan çürümüş, çe-kiçle örs arasında ezilmiş, açlıktan derisi kemiğine, ruhu bedenine yapışmış bu terli köleler para içinde yüzüyorlardı gerçi, gözlerinin önünden sabaha kadar sikkeler geçiyordu ama akıllarından bir çılgınlık yapmak hiç geçmemişti. Geçerdi belki, gün boyu kuşku lu nezaretçilerin şahin gözleri üzerlerinde olmasa, darphaneden çıkar-ken böyle sıkı sıkı aranmasalar ve aynı kapıda her an gelebilecek bir düşmanı pürsilâh pürdikkat bekleyen bir tabur asker durmasa.

Bu hikâyede bir daha görünmeyecek olan darphane kölesi son denetçilerden biriydi. Revak sonuna kadar yürüdü, tezgâhının

başına geçti ve istiflenmiş sikkeleri bir bir kontrol etmeye başladı. Olur ya, ön yüzde arka yüzde ve kenar çemberinde bir hata var mı?

Bir şekli sikkenin çemberini kırmadan o daraç yüzeye sığdırabilmek ya darphane ressamının ustalığını gösterirdi ya da dairenin gerçekten şekillerin en mükemmeli olduğunu. Değil mi ki insanlar olgun bir zevke eriştikten sonra daire dışında para şekli yoktur. Fakat daire ne kadar mükemmel olsa da ressamın yeri dardı neticede. Yine de tarih boyunca Roma kartalı, lejyon flaması, Forum, senato binası, Vesta Tapınağı, Colosseum kimi kabartma kimi oyma, arka yüzde tasvir edilmiş; asma yaprakları, bereket boynuzları, sfenksler, yelken açmış gemiler, ödül alan atletler hatta Roma'nın meşhur yangınları, büyük yıldırımları bile buraya sığdırmıştı. Ön yüzde ise bir sikkenin üzerine suretini kazıtmayı akıl eden Sezar'dan bu yana egemenlerin portresi vardı. Bir imparator mahiyetini de niyetini de bu yüzde halka gösterir, oraya bir imza hükmü gibi kendi resmini konduruverirdi. Ön yüz arka yüzün hüviyeti, mührün sağlamasıydı. Bunu ben yaptım!

Dudak büktü son denetçilerden darphane kölesi. Çünkü bu hüviyet tarihi ters yüz de edebilirdi. Nice korkakları kapısından döndükleri ülkenin fatihi, kaybedilmiş muharebelerin galibi olarak gösterdiği olurdu bu sikkelerin meselâ. Adım atamayacak kadar bitkin, bunak ve şaşkın imparatorları şahlanmış atı üzerinde muzafer gösteren sikkeler de geçmişti elinin altından, gevşek etleri yürüdükçe löp löp sallanan, gerdanı sarkmış ihtiyarları genç erkeklerin kaslı bedenlerinde betimleyenler de. Başkasının karısını yoldan çıkararak ebedi rezillerin namus tanrıçasının himayesinde kıvançlı bir aile babası olarak gösterildiği de vakiydi, tapınaklardan fersah fersah uzak yaşayan sefih hükümdarların rahiplerin rahibi olarak tanımlandığı da nadirattan değildi. Halka para saçan iflâh olmaz cimriler, muhayyel veliahdını nezaketle kucaklayan zürriyetsizler, “kardeş seven” lejantının imasıyla omuz omuza vermiş kanlı bıçaklı ikizler, meşru imparator olarak resmedilen gaspçılar da bu sikkelerin üzerinde resmigeçit etmişti. Neticede Roma'da

yalandan kimse ölmezdi ve bu sikkelerde gösterilen kadar neyin gösterilmediği de önemliydi.

Bunlar tesadüfî hevesler, sanatkârın estetikleri değil, ince ince hesaplanmış telkinlerdi. Hepsinin bir niyeti, art niyeti, iması, mesajı ya da göze soka soka bir gösterdiği vardı. Sikke bir düşüncenin de tedavüle girmesi demektir. İmparator sikkelerin yüzünden halkına seslenirdi ve bu ses Roma'dan eyaletlere, eyaletlerden Roma'ya gidip gelirdi. İlâve bir masrafa ihtiyaç duymaksızın kendi kendine hızla yayılan reklamın ve propagandanın en etkili. Üstelik bu eşsiz bildiriye sadece mor şeritli senatörler, huysuz filozoflar, burnu büyük hatipler değil limandaki kör cahil sandalcı bile resminden okuyabilirdi. Asker maaşını sikke olarak alırdı, yoksul ekmeğini sikke ile. Ömrünce Suriye eyaletine ayak basmamış biri Baalbek tapınağının ihtişamını kirli avucunun içinde evirir çevirir, Roma'nın büyüklüğü karşısında korkuyla karışık bir gurur hisseder, aynı Roma'nın zenginliğine güven duyardı. Neticede bir imparatorun sikkeler üzerindeki imgesi her daim makbul ve muzafferdi. Devlet kuvvetliydi, kuvvetli olmasa bile!

Dahası darphane ressamı sikke çemberinin içine tanrı görüntüsünde bir imparator sığdırmayı da başarırdı. Şahs-ı şahane halkına en çok hangi yanıyla görünmek isterse -cesur, galip, iyi, müşfik, cömert, merhametli- o yanını temsil eden bir tanrı Roma'da nasılsa vardı. Elinde küre tutuyorsa imparator Roma'ya bütün dünyayı hediye etmiş demektir. Yoksul halkına buğday ve ekmeğin dağıtması gibi Colosseum'daki gladyatör oyunlarını, vahşi hayvan avlarını da sunuyorsa hem güçlü hem cömertti. Dört nala koşan at üzerinde kahraman, bir düşmanı saçlarından sürüklerken galipti. Ama bunların biriyle yetinmez, tanrıların bütün özelliklerini şahsiyetinde toplamak isterse, işte İmparator Diocletianus, başındaki ışın tacı dört bir yana oklarını salan Jupiter kılığında darphane kölesinin nasırlı iki parmağının arasındaydı. Neticede sikkeler şahitti. Bir dildi ve kesindi.

Ama kiraz ağaçlarının henüz çiçek açtığı o güzelim bahar gününde Roma darphanesinde basılan binlerce sikkenin biri bir öfkenin kurbanı oluverdi. Zeytini ve üzümü ve inciri olgunlaştıran yakıcı güneşin altında, sırtında boyasız ham ketenden bir harmaniye ile Kudüs'ün sokaklarında yürürken çözükle saçlarının ucu omuzlarında terleyen peygamberin Golgotha tepesinde çarpmıha çekilmesinin üzerinden iki buçuk asırdan biraz fazla zaman geçmişti. O da böyle bir Roma sikkesine bakarak, “*Sezarın hakkı sezara, Tanrı'nın hakkı Tanrı'ya,*” demişti. Bir farkla, onun akçesinin üzerinde bir imparator, bunun üzerindeyse bir tanrı-kral vardı ve ciğerleri metal tozundan küflenmiş son denetçi köle nicedir Nasıralı İsa'nın bağılılarındandı.

Elinden gelse hatırası lânetlenmiş bir imparatorun ismini mermer yazıtlardan kazır gibi silerdi putatapar Diocletianus'u tarihten, hiç olmazsa şunca sikkenin üzerinden. Ama mümkün değil. O koskoca imparator bu bir darphane kölesi, üstelik burası da darphaneydi. Lâkin öfke lâf dinlemez ki. O öfkeyle çekice uzandı darphanenin ebedi kölesi, keskiyi aynı öfkeyle imparatorun gözünün tam ortasına indirdi. Kılıcı boyuna isabet ettiremeyen beceriksiz cellâtlar gibi değildi, işinin ehliydi. Ama yine de keski hafifçe titremiştir.

İşte o zaman İmparator Diocletianus, sağ gözünün pınarında gözyaşı damlasına benzeyen bir vuruk iziyle bir hikâyenin girişine bakmaya başladı. Aynı kalıptan çıkan her akçe diğerlerinin aynıdır ama o gün hazineye, senatoya, Forum'daki sarraf tezgâhlarına, bürolara, pazar yerlerine, limanlara, şehrin kapılarına sevk edilen pırıl pırıl sikkelerin arasına kusurlu bir tanesi karıştı. Fark eden olmadı, eden de ses çıkarmadı. Tanrı bilir niye? Ta ki kusurlu sikke heybeden heybeye, keseden keseye, kasadan çekmeceye girip çıkarak bütün Roma'yı dolaşsın; hikâyeyi hikâyeye, uykusuzluğu uykuya, yolcuyu yola, rüyayı rüyeteye ve erdemli bir köpeği yedi kişiye eklesin diye.